

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 37.

Marti 6. Septembrie

1860.

Timisióra, 2. Augustu 1860.

Catra invetiatií romaniloru!

Impartasinduise ca inaltulu c. r. ministeriu de cultu si invetiatura, provóca pre invetiatií romani din mai multe locuri ale provinciilor locuite de romani, ca se-si substérna densii intr'unu restimpu hotaritu (pene 1. Optombre 1860) parerile lor pentru regularea si intemeierea ortografiei cu litere latine, spre care scopu s'a si tramisu pentru impartasire dela in. c. r. ministeriu unu proieptu, — si vediendu noi ca invetiatií nostri se desbina fatia cu ortografi'a cu litere latine in doua clase, din cari una voiesce si cere o simplicitate mai ca absoluta, ce nu se póte face fara uciderea organismului si geniului limbei romane, eara ceialalta clasa voiesce a sustiené geniulu si organismulu limbei, infatisiandu radecinele ei prin ortografia; pentru aceea cutezamu a ruga si a provoca aci pre invetiatií romaniloru din tóte partile, ca in folosulu si interesulu causei acesteia prea nationale se-si dee densii in organele nóstre publice parerile lor, nu in privintie speciale fatia cu ortografi'a, ci numai in privintia acestoru doua principii séu temeieri, cari facu se ne desbinamu in doua parti, adeca antaniu, in privintia principiulu pentru simplicitate si usiuratare absoluta, si alu doile, in privintia principiulu etimologicu, de dupa care voimu a reprezenta radecinele in limba-ne, sustienendu geniulu si organismulu ei.

Tare dorimu a cunósce parerile tuturoru invetiatiiloru nostri in privintia acestoru 2 puncturi — ce cu incredere credemu ca se doresce si pre aiurea — ca se scimu in care parte e maioritatea, si

asia se nu incurgemu in acelu reu, ca adunandune la timpulu seu spre desbaterea si proieptarea unei ortografii cu litere latine, se nu ne unimu in principu, tienenduse unii de simplicitate absoluta, eara altii de etimologia proportionata. Cugetamu a nu fi de prisosu o dechiarare si espicare fatia cu denumirile „simplicitate absoluta“ si „etimologia proportionata“ in ortografia.

Cunoscutu este invetiatiiloru nostri, ca toata greutatea in scrierea cu litere latine se intórce pre lenga 7 litere, adeca: pre lenga sunetele intunecata τ si κ , apoi pre lenga φ , ψ , ζ (mai bine dze) η , θ , dar' mai vertosu pre lenga cele doue d'antaniu si pre lenga cele trei din urma. — Ince se cuprinde asia dara simplicitate absoluta? Simplitate absoluta se cuprinde in aceea, candu infatisiamu a) pre τ numai pr'in á semnatu, scriindu: cãmátariu, pãná, mãrcu, pãru, vãru, adevãru, eu scarmãnu, eu scarpãnu, sãcure, sãninu s. a., b) pre κ numai pr'in í semnatu, scriindu: mîna, cíne, cíndu, címpu, lucríndu, vîna, vîntu s. a., c) pre ζ , η , θ , pr'in ζ , η , θ , scriindu: vãdu, prețulu, coșulu, așãdu, invãțatu, coșariu scl., neprejudecandu ca principiulu si caus'a inmoiarei lui d, t, s, este í celu scurtu. — Si proieptulu tramisu dela inaltulu ministeriu de cultu si invetiatura se tiene de clas'a acelora, ce voiescu simplicitate absoluta. Intr'ensulu aflamu urmatórele: $a=\tau$, $e=\kappa$, $\varphi=\psi$, $g=\eta$, $d=\zeta$, $t=\eta$, $s=\theta$ — Ortografi'a etimologica, dar' proportionatu si moderatu etimologica e aceea, precum scriu invetiatií nostri de mai multi ani incóce in foile nóstre publice, dar' mai vertosu in Gazeta Transilvaniei. Pentru acésta ortografia trebue numai se infiintiamu regule, adeca se o subtragemu reguleloru, in catu si acei insi cari nu sciu latinesce, italiennesce scl.

si nu cunosc rădăcinile, se p^ota scrie cu densa.*) Ac^osta afacere nu e fara put^ontia s^ou f^orte grea; precum isi int^opuescu unii, cari privescu treb'a numai f^orte superficialu. Ac^ostoru barbati se ar^ota greutatea mai vertosu fatia cu τ si κ , caci densii se tienu tare de acelu temeu, cumca sunetele ac^oste intunecate, schimbate s^ou alterate, adeca τ si κ , purcedu din t^ote 5 vocale latine, va se dica din: a, e, i, o, u, prin urmare cauta se representamu pre τ si κ cu t^ote 5 vocale, ce e f^orte greu. Adeveratu, d^oca asemenamu limb'a n^ostra numai cu limb'a latina si nu credemu in alta put^ontia, dar' nici judecamu dupa geniulu si organismulu limbei n^ostre.

Ce e asia dara geniulu limbei romane, si ce ne inv^otiea elu fatia cu sunetele intunecate τ si κ ? Geniulu limbei romane fatia cu sunetele intunecate τ si κ e, cumca intunecarea se rev^orsa si respand^osc^o numai preste vocalele a si e, si nici candu preste i, o, u, precum ni se pare opinandu dupa limb'a latina. Ac^osta cun^oscemu de acolo, fiindca vedemu ca limb'a n^ostra ne ar^ota pre a si e in aceleasi cuv^onte, parte cu sunetu originalu, chiaru, parte cu sunetu intunecat^o in τ si κ , — aceea ce nu face nici candu cu i, o, u, precum in: a purt^o, purtandu; a lucra, lucrandu; a cere, cerendu; a bate, batendu; parte, parti; lucra, lucrari; bunetate, bunetati; peru, peri; veru, veri; numeru, numeri; eu calcu, noi calcamu; eu scarmenu, tu scarmeni sel.

In ri^u, ripa, ridu, uritu, a amari, a pogori s. a., nu se intuneca i in κ in cartile vechi romanesci si in mai multe t^oenuturi a le Banatului*), dreptu ac^osta nici noi nu vomu suferi intunecarea in limb'a sciintifica, ci iad^oreptandu rostint^ota gresita, vomu

*) Ac^osta nu se p^ote fara semne, precum dorosc^o unii. Nici e de lipsa apoi a semna pretutindene scriindu: *ī n v ē ț ă m ē n ț ū*, cu 7 semne pre unu cuventu, ce da ortografiei f^orte urita fatia si o face se cada sub greutatea semneloru, caci unde suntu regule universale, acolo cauta se scimu de dupa aceste regule, fara semne, a scrie si a lege. —

**) Numim^o aci t^oenutul Fagetului. In acestu t^oenutu de va respunde cineva: r^odu, r^ou, omor^o

scrie si respunde atare cuv^onte — cari nu suntu multe — cu i chiaru. In contra lui o (=u) intunecat^o in τ s^ou κ , precum in: fantana, fara, rania, inganf^o, lacusta, randunea s. a., cu presupunere ca purcedu dela: fons — fontana, fora, rogn^o (ital.); gonfiare (ital.), locusta, hirundo (rondine ital.), — protest^oza geniulu limbei n^ostre (precum veduramu mai sus), care opune si susti^one, si cere a fi intunecat^o in atare cuv^onte unu a s^ou e consecuentu sie-si, eara nu unu o, precum opinamu dupa limb'a latina si precum ne dem^ostr^oa esemplariulu latinu; caci ac^osta se ar^ota fatia cu limb'a n^ostra in f^orte multe locuri de falsu*).

Si se nu putemu noi reptifica si sprijini in atare cuv^onte geniulu limbei romane, care cere, si va se dica ca a intunecat^o in astfelu de cuv^onte unu a s^ou unu e? Se nu putemu noi dem^ostr^oa, ca in punctulu ac^osta e falsa limb'a latina fatia cu limb'a n^ostra? Au d^ora nu vedemu noi posibilitatea in limb'a latina de a stramuta pre o in a s^ou e, ce facu t^ote limbele romane, dar' mai vertosu, si in mesura f^orte estinsa, dialectele lor^o? Au nu vedemu noi intr'altele in limb'a reto-romana: fantana, ramonsch s. a., in locu de: fontana, romonsch? Au nu vedemu noi in limb'a celtica: fytenu, fentenu si fenton (corn.) pentru fontana? Au nu vedemu noi in limb'a n^ostra: sfara, cu a chiaru, dreptu marturia ca in: fara a intunecat^o limb'a pre a conformu geniului ei? Cine dintre intielepti va infrunta in acestu punctu limb'a romana, carea asi manifesteaza si marturisesce geniulu seu, si va da preferintia limbei si etimologiei latine? Ami va dice cineva ca si in limb'a vechia roman^osc^oa se afla fora cu o. Aci respundemu in^osa, ca aceea se afla f^orte rar^o si p^ote ca poporulu n'a respunsu o, apoi o randunea nu face primaveara. Geniulu uni-

s. a., sean para, vara, varsa, sara s. a., in locu de: ri^u, ridu, omori; peara, veara, vearsa, seara. in cele d'antani cu i chiaru, eara in cele din urma cu distongulu ea, — apoi de acela se dice ca-i ti^oganu si ca vorbesce ti^oganesc^o.

*) Aducemu aci inainte numai pronumele: teu, sen, tei, sei, ve, — si dicemu, ca celu ce va judeca aci dupa limba latina va rateci si peatui in contra limbei. — Vedutamu v^o pentru ve si tui, s u i, ear' si tai, s a i pentru tei, sei.

versalu alu limbei dictéza! Nimicu mai putienu, vedemu in dialectulu Castraise din Francia, ba chiaru si in limb'a franca: langousto, langouste, ce va se dica lacusta (locusta lat.). Mai de parte dece se orbecamu noi in desiartatiunea nóstra dupa limb'a latina, scriindu in prezentulu verbului ajutorialu: sumu, suntemu, suntu, si dece se nu putemu scrié cu e, adeca: semu, sentemu, sentu. Noi vedemu vechile limbi din Italia au nesuitu a face descliniere intre timpulu prezentu si timpulu perfeptu, finindu pre celu d'antaniu in ent, eara pre alu doile in unt. De dupa acestu principu aflamu in limb'a Volschiloru asemenea umbriloru sent in locu de latinesculu sunt. Oshii s'au tienutu de proporti'a intórsa. Ei avura in prezentu u n s, eara in perfeptu e n s (vedi: „Die Oschischen und Sabellischen Sprachdenkmäler, de T. Ed. Huschke. Elberfeld 1856, p. 375). In dialectulu Bergamascu din Itali'a nordica aflamu s e m pentru io semu séu io sentu. Totu asia in dialectulu Poschiavu: sè m (io semu), sem (noi sentemu). Casulu din urma e unu lombardismu vechiu, usatu de Dante de mai multe ori. Asemenea legemu la Inghilfredo Siciliano, anulu 1255: e s s e n d o d ù, s e m o u n o, adeca: fiindu doi sentemu unulu. Totu pre acestu drumu a purcesu si purcede si limb'a nóstra, caci cartile cele vechi ne aréta in prim'a si a doua persóna multorariu semu, seti, cu e chiaru, in locu de sentemu senteti, cu e intunecatu. Unii se încérca a deduce formele aceste dela conjunctivulu verbului ajutorialu latinu, ci reu.

In urma si de nu ar sta intemeierea acésta, totusi ne amu puté ajuta fórté usioru in puntulu acesta, de órece sentu putiene cuvintele, in cari se vede a se fi intunecatu o, si s'ar puté pune sub o esceptia.

Dar' ei bine, me va intrebá cineva ori care, macaru se infatisiamu sunetele intunecate τ si κ nu mai cu a si cu e, totusi va fi mare greutatea in scrierea cu literele latine, de óre ce nu vomu sci candu se scriemu cu a si candu cu e? La acésta respundemu, ca drag'a mama de natura a ingrijitu bine de limb'a romanului, caci vedemu ca intunecarea sunetelor τ si κ se revearsa de regula si cea mai mare parte preste a, eara preste e fórté putienu, si anume pre atare locuri, unde mai mare parte se potu infliintia regule universale. Propor-

ti'a sta ca 2 catra 8. — Cercati etimologiile si ve veti incredintia! — Deci se ne intórcemu inapoi la simplitatea absoluta in ortografi'a cu litere latine. Noi totudeuna amu facutu descliniere intre alfabetu suneticu (foneticu) si alfabetu etimologicu. Alfabetulu cirilu e unu alfabetu suneticu, caci are pentru totu sunetulu in limba, si unu semnu de scriere adeca o litera. Numai numirile multisilabe a le literelor din acestu alfabetu se se delature, apoi usioru póte omulu scrie si lege cu elu. Eará alfabetulu latinu marginitu fiindu in numerulu literelor, aduce cu sine lipsa de a scrié etimologicesce si diacriticicesce (unterscheidungs- oder trennungsmässig). Din care cauza fia ne iertatu alu numi cu acea numire manca, ad. alfabetu etimologicu. Tóte popórele romane si slave, cari scriu cu acestu alfabetu, scriu etimologicesce si diacriticicesce, din cauza, precun diseramu mai susu, ca in acestu alfabetu lipseacu multe litere pentru sunetele din limbele popóreloru. — Aci cauta se punemu acea intrebare insemnata si multu agitata, pentru ce fugimu noi de alfabetulu cirilu si imbratisiamu pre celu latinu? Au dóra ca se fimu mai romani prin acésta? Ba nu. Au dóra pentru ca sentemu de vitia romana? Nici acésta de totu. Asia dara pentru ce? Pentru ca se ne representamu geniulu si organismulu limbei si radecinele ei, caci alfabetulu cirilu ne intuneca tóte aceste, si prin acésta perde limb'a romana fal'i'a ei cea adevrata; se nu dicu ca capeta fatia straina.

Dreptu acésta vremu se scriemu si se representamu sunetulu intunecatu κ in: lucrandu, mancandu, cerendu, batendu s. a. cu a séu cu e, de dupa cum purcede dela nefinitivele ce iesu in a, precum in: a lucrá, a mancá, séu dela cele ce iesu in e, precum in: a cere, a bate. Totu asia vremu a scrié sunetulu intunecatu τ cu a in parti, carti, lucrari, bunetati s. a. dela parte, carte, lucrare, bunetate. Vremu a scrie acestasi sunetu in: meru, peru, veru, numeru, scarmenu, cumperu s. a., cu e, dela multorariulu, séu la verbe dela a doua persóna a acestoru cuvinte cu e chiaru, ad. dela: meri, peri, veri, numeri, cumperi, scarmeni. Inca vremu a scrie: batetura (dela a bate), fache-tura (dela a face), invetiatoriu (dela tu inveti si a invetiá), ingrasiatura (dela elu ingrasia, a ingrasia), bolandire (dela bolandu), inverdire (dela verde), a

amuti (dela mutu), cosiáritu (dela cosiariu), podaritu (dela podariu) s. a.

Apoi dupa alta cunoscintia adeverata afara de limb'a romana vremu a scrie: cane, candu, campu, asemenare, secure, pecurariu, pamentu, vena, ventu, venetu s. a.

Si de ce se nu scriemu noi asia cu demnitate si dreptate, reprezentandu fati'a adeverata a limbei romane? Dece se nesuimu noi la simplicitate absoluta, schimosindu, scrintindu si intunecandu limb'a? Si acésta numai si eschisive numai pentru acea idea ca se fia lesne si usioru pentru poporu a scrié si alege cu litere latine. Noi amu fostu si sentemu de acea parere, ca invetiatiu unui poporu candu desigu si hotarescu de ortografia, atunci trebuie se tiena ei nesmintitu inaintea ochiloru doua intrebari, adeca antaniu, intrebarea despre succesulu si dreptatea fatia cu limb'a respectiva. Care din aceste doua intrebari séu temeiu e asia dara mai insemnata si de inbratisiatu? Aci nu vremu se logisamu, caci atunci ne voru dice dóra contrarii ca sentemu sofistu si rabulistu, ci ne place a posteriori, dupa isaflare, praesa a intari, ca mai bunu si de inbratisiatu e temeiu pentru succesulu si dreptatea fatia cu limb'a. Ne provocamu in privinti'a scésta pre germani, franci, italieni si spanioli, popórele cele mai culte si inim'a Europei, cari multu, pucinu au inbratisiatu temeiu acesta pentru succesu si dreptate in limba. Noi vedemu ce germanii scriu etimologicesce séu diacriticescce, si anume scriu ei: *Gesprách* dela *Sprache*, *Höhe* dela *hohl*, *Männer* dela *Mann*, *Länge* dela *lang*, *Küssen* dela *Kuß*, *Künstler* dela *Kunst*, *Zügel* dela *Zug*, *Höhe* dela *hoch* s. a. — A buna óra cum amu scrié noi: lucrandu dela a lucrá, putendu dela a puté, parti dela parte, peru dela peri, a amuti dela mutu, ingrasiatu dela grasu si a ingrasia, si altele precum vediuramu mai susu. Apoi inca vedemu in limb'a germana ca se scrie: *Hain*, *Erläuterung*, *Leittr*, *Leute*, in cari cuvinte se respundu distongii: ai, áu, ci, cu, de tóte limbele straine si de cea mai mare parte a germaniloru (caci si la densii e rara rostinti'a drépta si adeverata) ca: ai. Eara de unde se se puna in limb'a germana th, precum in: *That*, *Thal*, *Drath*, *Nath*, s. a., aceea cauta se invetiamu din latina. In *Drath*, *Nath* s. a., ar' fi se stea h inaintea de t, scriúdu *Raht*, *Draht*. Ce se dicemu de:

Saat, *Moos*, *Bier*, *Liebe*, *ziehen*, *Zahn*, *Zahr* — caci in aceste si alte casuri se face intinderea (lungirea) vocalei scurte, parte prin duplicarea vocaleloru, precum in *Moos*, parte prin intrepunerea lui h, precum in *Zahr*, si alu treile, parte prin punerea lui e lenga i lungu, precum in *bie*, *ziehen*. Ce se dicemu despre h in: *froh*, *früh*, *roh*, *Noth* s. a., unde nu aréta elu lungirea, nici se respunde lungu, ci se scrie numai pentru origina? Ce se dicemu despre ch si c in *Bach*, *Dach*, *Rücken*, *blücken*, unde c inaintea de h si t va se insemne intarirea loru (nu duplicarea, adeca ff), si nu se respunde de nimene, decatu ca unu h si t implu. Ce se dicemu de h si z in *Rahe*, *Schmerz*. Ce se dicemu despre indoirea consunantelor in limb'a germana, precum in: *Fall*, *Mann*, *Lamm* s. a., ce face multe greutate in scriere. Se tacemu despre greutatea in scriere fatia cu s, f, ff, caci déca amu vré se vorbimu despre acésta, atunci amu intrebá, pentru ce se scrie *flüssig* si apoi *fließen*; *müssen*, *verstoßen* in locu de *müssen*, *verstoßen*, care scriere din urma e si mai buna? Cine nu scie cata greutate face in limb'a germana scrierea substantiveloru la inceputu cu litere mari? Si de unde scie germanulu se scrie *Bär*, *Räfer*, *gähnen*, *Thrane*, *Schädel* (mai bine *Schädel*) cu á? Chiaru de acolo de unde va sci si romanulu se scrié sunetulu intunecatu x in cane, candu, campu s. a. cu a! — Dar' ce se dicemu in urma, vediendu ca germanulu pentru m celu cirilu scrie trei litere, adeca sch, precum in *Schande*?

Si alte multe greutati vedemu in ortografi'a limbei germane, cari tóte sentu in di de astadi mai mare parte simplicitate si usiurate, fiindu ca sentemu dedacti cu, si naturalisati in ele. Datin'a e a dou'a natura. Apoi vedemu pre lenga tóta ortografi'a acésta etimologica si diacritica a limbei germane, ca poporulu germanu e unulu din cele mai culte. Limb'a lui e limb'a sciintieloru si literatura lui e mai mare decatu a altoru popóre.

Vedemu de alta parte si lips'a séu defeptulu, caci cetatiénulu germanu (ceat'a de midilocu), care vorbesce alt'cum bine germanescce, scrie de alta parte reu si plinu de sminte limb'a sa. Dar' nu se potu ajunge de odata amendoua scopurile, adeca si scopulu fatia cu limb'a, si scopulu fatia cu poporulu. —

Nu vremu se insiramu si despre ortografi'a italiana, spaniola si franca, care din urma e cea

mai mare parte etimologică și diacritică, dar' de odată și foarte drăpă și dămna pentru această limbă, și pentru aceea totuși nu a împedecatu nici nu împedeca cultura națională a Franciloru *) Din toate acestea se învederă, ca și noi românii urmându acestor popore culte, se imbrățisiamu în ortografia noastră cu litere latine principiul etimologic, și se cautamă mai multu la succesu și dreptate în limbă, decatu la usuratate și simplitate absolută, ce din urmă nu se pôte face, precum amu disu mai susu, fără de a întoneca geniul limbii, fără de a ucide organismul ei, și fără de a scriinti fatia ei cea română. Acelor barbați, cari fără crutiare ceru și nesuescu la simplitate absolută, făcându din alfabetul latinu alfabetu suneticu, precum e celu cirilic, s'eu ce e mai multu formandu și bagandu în alfabetul latinu nouă litere, ce n'au făcutu alte popore cari scriu cu elu, — ne încumetamă a da acelu sfatu, ca mai bine ar' face de ar' remané densii la alfabetul cirilic, căci acesta e alfabetu absolutu simplu, precum postescu densii, și cuprinde în sine pentru totu sunetul și o literă. În urmă alfabetul cirilic nu e alfabetu slavu s'eu serbescu, căci densulu e compus (fără putine litere) din s'eu conformu vechilor alfabetu grecesci și italiensesci (umbricesci, oschicesci, volschicesci, unde se află și litera *ж*, carea sta în locul lui *а*).

Nu putem încungiura a nu atinge aci și parerile omilor de praca și isăflare, și anume a emeritatului nostru c. r. consiliariu de școlă D. C. Ioanovicu, care binevoi a ne împartăși, ca greu lucru este pentru pruncii români a învăța în școlă poporala a lege și a scrie așa dicundu cu 5 alfabetu, adică cu celu cirilic, celu civilu (mestecat din cirilic și latinu), cu celu latinu, apoi germanesce cu alfabetul propriu germanu și cu celu latinu. — Dar' treb'ă această, după cugetarea noastră, se va foarte usura și simplifica, cându vomu avé o ortografia cu litere latine, întemeiată, stabilită și primită de totu; căci atunci de sine singuru se price-

*) Limb'ă franca desființéza de după geniul ei pre l în u. De după această regulă vedem în limb'ă franca: be au (resp. bó) dela be al, a ure dela alter s. a., și cine va dice ca nu e bine așa?

pe ca alfabetul civilu va încetă cu totul, căra pe celu cirilic va fi de lipsă numai alu cunósce pentru legerea cartilor besericesci, de óre ce toate celelalte carti voru fi tiparite cu litere latine.

Aceste sentu parerile noastre mai vertosu contra simplității absolute în ortografia cu litere latine; dar' sentemu de parte de a remané la ele cu cerbicosia, deca vomu vedé, ca înțelegint'ă națiunei române se da și manifestéza în alta parte și dóra pentru altu principiu. Desbinarea această în principiu a învățatilor români fatia cu ortografia cu litere latine, se află, putem cu încredere dice, pre toate locurile, pentru aceea repetimă aci rugarea noastră ca se binevoiésca înțelegint'ă națiunei române în favórea și interesulu cauzei acesteia prea națională, așa manifestă în corpore parerile — în organele noastre publice, pentru ca se ne putem îndreptă

Cultura națională, fără limbă cultă nu e cu putintia. Dreptu această se nesuimă cu totu spre cultura limbii, căci această e așa de însemnată și grea întrebare pentru noi, ca și întrebarea despre viét'ă noastră politică.

Inse oum se înainteze și purcéda cultura limbii, cându noi nu avemă nici o ortografia drăpă, stabilă și bine întemeiată? Durere va fi și va cuprinde pre totu romanulu adevératu, deca vomu vedé în treb'ă această nepasare și indiferentismu. Reulu ce va resari, va fi foarte simțiveru și mai tardiu dóra ne îndreptaveru.

Sim. Mangiuca,
profes. de limb'ă și literat. română.

Statutele societății române de lectură în Clusiu.

A. Scopulu societății. § 1.

Scopulu societății e: Cultivarea în limb'ă maternă, perfecționarea în literatura română, și după giurătari contribuirea la învătirea literaturii prin elaborare proprie.

B. Medilócele. § 2.

Medilócele sunt: Adunarea unei biblioteci măi

cu séma din produse literare romane, apoi germane, magiare si alte produse, precum si novele literare scopului corespondentorie.

Medilócele pecuniare sunt: Spendele, ce se voru primi dela binevolitorii, si patronii societatei, precumu si contributiunile dela membrii societatei.

§ 3.

In societate se primesce totu individu'lu cu cultura, si purtare morale.

Studentii romani din clasele superiori ale gimnasielor din Clusiu, sunt ca atari de membrii ai societatei a se privi, luanduse afare aceli, pe carii comitetulu societatei nu 'i va afla destoinici.

§ 4.

Fiesce-care individu se obléga la intrarea in societate prin unu reversu pe unu annu intregu, si — afara de studentii romani — are la primirea-i de a responde una tapsa de 2 fr., de aci incolo cu inceputulu fiescecarei luni una contributiune de 1 fr. val. aust.

Aceli individi inse, carii loquescu afare de Clusiu, si postescu a fi primiti de membrii ai societatei au a responde la primirea loru una tapsa de 1 fr., si de aci incolo in tóta lun'a una contributiune anticiparia de 50 cr. v. a.

§ 5.

Responderea contributiuniloru se face la cassieriulu comitetului pre lunga cuietantia, si contracuetantia.

Decumva unulu, séu altulu dintre membrii societatei in curgerea anului ar remane in restantia cu responderea contributiuniloru, unulu ca acela indreptatiese pe societate, ca ratele restante cu finea fiescecarui annu pe spesele sale, se le póte incassa prin c. r. judecatoria din Clusiu.

§ 6.

Primirea in societate se intempla dupa facuta insinuare, ce medilocitu si nemedilocitu se face la comitetulu societatei, care are de a decide despre aceea prin majoritate de voturi.

C. r. ampoiati civili si militari, precum si toti c. r. oficieri sunt dupa facuta insinuare la directorele comitetului numai decatu a se primi ca membrii ai societatei.

§ 7.

Déca careva dintre membrii doresce a esi din societate, acela inainte de finirea anului cu trei

luni computatu dela intrareai in societate are a face cunoscuta esirea sa, pentru ca in casu contrariu, si pe anulu urmatoriu se va privi de membru alu societatei, si va fi obligatu la responderea contributiunei,

C. Conducerea lucrurilor societatei in genere. § 8.

Societatea concrede ingrijirea cu privire la esistintia-i, pastrarea ordinei bune, economia, si la acurata padire a statutelor unui comitetu,

§ 9.

Comitetulu provisorie sta din 8, si dupo impregiurari din 12 membrii. Domnii parochi romani locali de ambele confessiuni in catu voru dori a fi primiti in societate, si voru voli a primi atare oficiu sunt membrii permanenti ai comitetului; ér' membrii ceilalti se voru alege de societate prin majoritatea de voturi.

§ 10.

Comitetulu apoi are se aléga din sinulu seu priu voturi secrete unu directore, vice-directore, unu cassieriu, unu controlorulu, unu secretariu si unu bibliotecariu.

§ 11.

Fiescecare membru alu comitetului se alege pe unu annu, cu tóte acestea inse fiescecare membru emeritu póte fi de nou alesu.

§ 12.

Directorele comitetului presiede in tóte consultarile, care celu paucinu in tóta lun'a odata se voru tiene, densulu defige tempulu conferintieloru, la voturi egali are votu decisivu, si representéza societatea facia cu tóte oficele.

§ 13.

Comitetului e concrediuta administrarea averei societatei, indeplinirea tuturoru trebiloru, a tuturoru perceptelorulu si erogateloru.

A. Densulu decide asupra primirei membriloru in societate.

B. Elu decide asupra castigarei opuriloru si jurnalorulu literarie.

C. Elu are dreptu de a cere dela cassieriulu si controlorulu societatei in tóte patrarile de annu, si dupo impregiurari si mai adeseori computu.

D. Densulu e obligatu a incredintia computulu anuale aratatulu de cassieriulu si con-

trolorulu societatei la 2 revisori alesi de adunarea generale spre revisiune, si rezultatulu acelei alu asterne adunarei generale pentru medilocirea absolutoriului.

- E. Elu e obligatu a da adunarei generale una representatiune despre faptuirea si folosele societatei, si despre numerulu nou-primitiloru membrii.
- F. Comitetul ingrijesee pentru intemeierea, sustinerea, si crescerea unui fondu de reserva.
- G. Totu comitetulu decide; care elaborate sunt de a se da sub presa, si care de a se refera la adunarea generale.

§ 14.

Societatea va avé unu sigilu cu inscriptiunea „Sigilulu societatei romane de leptura in Clusiu.”

§ 15.

Sigilulu 'lu pastréza directorele comitetului.

§ 16.

Societatea sta sub patrociniulu Escelentiiloru Sale a D. D. parintelui metropolitu gr. cat. a Albei-Juliei Conte Alessandru St. Siolutiu, a parintelui episcopu de legea greco reseriténa a Transilvaniei Andreiu barone de Siaguna, si a Ilustrissimului Domnu parinte Ioanne Alexi episcopu gr. catol a Gerlei, precum si a altoru barbati eruditi si meritati, carii voru binevoi a ajutora societatea.

§ 17.

Decumva societatea acésta candva s'ar desface, atunci tóte mobiliele se voru licita publice, suma castigata prin licitatiune dupo depurarea passiveloru ce s'ar areta, precum si capitalulu, ce s'ar afla, se voru decreta de catra adunarea generale cu impreuna intielegerea patroniloru dupo majoritate de voturi pentru unu scopu filastropicu romanu, asemenea si biblioteca societatei, precum tóte manuscrisele se voru da unui iastitatu patrioticu romanu de invetiamentu.

§ 18.

Societatea se va declara de desfiintata numai atunci, candu numerulu membriloru societatei ar deveni la numerulu membriloru comitetului.

§ 19.

In statutele presinte este preserisa norm'a, dupo care are a se constituia societatea.

Modificarea acestoru statute se pôte intempla numai cu invoirea adunarei generale, si cu sanctionarea mai innalta. —

(Publicate, ca si altii se faca asemenea. R.)

De sub Peatra Petraniloru.

Ca se cunóscemu cum, si prin cine s'a medilocitu subscrierea romaniloru si ruteniloru din comitatulu Marmorosiu, impartasimu din Allgemeine Zeit. Nr. 231 dela 18. Aug. a. c.

Pest, 10. Augustu. Jurnalulu „Pesti Naplo“ din 7. ale l. a. si dupa elu mai multe alte jurnale adusera scirea, cumca romanii, si ruteni din comitatulu Maramuresiu din privilegiu desbateriloru asupra cartiloru funduale, care au decursu, si s'au facutu renumite in senatulu imperialu, ar fi intinsu la inaltulu ministeriu de justitie o petitiune prevediuta cu 16,558 de subscriptioni pentru introduceerea limbei magiare la cartile funduale. 16,558! unu numeru, care insufla respectu! Totusi numerulu acesta in modu prea insemnatu se contopesce, déca 'si iea cineva ostenéla de a lua in consideratiune mai de aprópe aceste subscriptioni. Se afla acolo urmatóarele pusetiuni: Ladislau Godzsa judele de Szerfalva, in numele a loru 700 romani din comuna sa. — Emanuele Sándoru, notariu in numele comunei Alsó-Róna, care costa din 800 de suflete; — Ladislau Marina jude, ca representante legiuitu a loru 2000 de romani din comuna Apsa de medilocu; — Andrea Ország notariu, ca representante legiuitu a loru 2000. de romani din comuna Apsa de josu; — Gregoriu Petrovai jude, ca representante legiuitu a loru 1000 romani din comuna sa; — Constantinu Koffanovics, in numele aloru 1800 locuitori a comunei rutene Apsa de susu; — Georgiu Markus notariu, in numele aloru 3500 romani din comuna Siatsalu si Selisce; — Beniaminu Takács notarin, in numele aloru 3700 locuitori din comuna Ivod-Drágomiro; — Petru Rednik in numele comunei, care numera 1000 romani.

Vedeti Domniloru, subscriptioni de 16,500 de ómeni, cari nu avura ostenéla de a face baremu o trasura cu peana? si de aci resulta, „ca totu pondulu indignatiunei pentru introducerea limbei germane, care altumintre e onorata, ensa de densi-ne-

intielésa, si e privita de straina ingreuédie propriamente anim'a a loru 58 de scribe; 58 de scribe, auditi! esi insusiescu dreptulu a representa dupa lege din mila lui Dumnedieu, pe 16,500 de ómeni! Ar fi totusi interesantu a esperia cati ar sci espluca dintre romani, si ruteni cei estmodu dupa lege representati logica cea agera a nelegaliloru loru representanti, dupa voiea carora cartile funduale nu s'ar poté duce in limb'a germana, de óra ce nu intielegu acésta limba, dreptu aceea nu remane altuce decatu a pregati cartile funduale in limb'a magiara, adeca intru o limba, care romanii si ruteni tocma asia de pucinu o intielegu.

Noi amu cugetatu ca amu trebuitu a constata acésta fapta complenita, ca se remustramu, cu ce medilóce se încérca unii a latí credintia: cumca nationalitatile distincte colocuitóre in acésta tíera nu oftédie nemicu mai cu doru, decatu catu mai repede a vedé promulgata intredicerea intrebuintiarei limbei loru proprie in favórea limbei magiare.“ Pene aci Allgemeine Zeit.

Din ordurile aceste se vede, ca 58 de insi au patatu pe stranepotii lui Dragosiu, credemu in sa ca acestia nu voru intardia a trage la respundere pe aceia subscribenti, cari abusandu spre unu scopu atatu de degeneratoriu pentru bravii romani Maramuresieni — póte in folosulu seu propriu — ii prostituira in antea intregiei lumi civilisate Ci Domnialoru priu acésta n'au facutu neci unu servitiu natiunei magiare. Audimu, ca si pre aiure s'a facutu asemenea incercari dupa placulu loru — progressistice — dreptu aceea aiba mangaiere subscribentii ca: „Solatium est miseris.“

Asemine simptome caracterisédie anulu curen-te, care si pentru aceea va remané insemnatu: ca protestantii, cum scrie „Idók Tanuja“ Nr. 193, au invetiatu a se ruga pentru morti si a onor'a santii.

Noi credemu, ca celu ce a datu dreptu popóreloru se folosésca limba sa in tóte relatiunile sale, va afla si avé medilóce de a'si efeptui voiea sa. Speramu ca informatiunile siuistre purcese din intentiune de a nemici dreptulu folosintiei limbei romane voru perde valórea sa; cace de acea, ca

unulu séu altulu nu voiesce a invetia, si de ar pote dora, ortografia limbei, nu urmédie, ca nu debue folosita limb'a prescria. Amórea fratiésca, care ne léga pe toti in societate, nu va suferi, ca se faca cineva altuia, ce nu iar placé se 'i faca lui altii. —

U. Y.

Treaca si aceasta furtuna.

Treaca si-aceasta furtuna,
Cum trecura multe?
Va veni dor' diua buna
Dupa atatea lupte?
Innegrirea cea falace,
Ea se mai domneasca?
Dica ori cine ce-i place,
Eu 'lu lasu sa vorbeasca.

Sciu aceea, ca dreptatea
Lumea-o urgisesce;
Sentiulu animei, virtutea,
Celu reu le uresce:
Lasa dar' verse-si veninulu,
Calumnandu virtute;
Asia curatiesce foculu,
Aurulu scosu din munte.

Ca-'su romanu, aceami vina?
O tempu fara cale!
Virtutea sa fie crima,
In bratiile tale! —
Plange mum'a cu durere,
De ale tale fapte,
C'adaugi dureri la cele
Vechi nevindecate!!

Romanu am fostu, romanu voiu fi
Pena la mormente,
Ce-i renegatu nu m'a domni,
Pe acestea pamente;
Despretiulu lunei straine,
Nu me necajesce;
Romanulu pentr'a s'a natiune,
Voiosu patimesce.